

МИЛЛИЙ ВА ЭСТЕТИК ҚАДРИЯТЛАР СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИ ДЕМАК (ЧИЛЛА ДАВРИ УДУМЛАРИ)

Наманган вилоят тарихи ва маданияти

Давлат музейи Адабиёт бўлими мудири: Н. Мўминова

Ёшларнинг эстетик эҳтиёжлари узлуксиз жараён сифатида ўзининг серкирра кўринишларини намоён этиб, анъана ва маросимларнинг янгиланган ҳолда жамиятда амал қилишга хизмат қилади. Биздан бу жараён давлат ва жамиятнинг манфаат ва талабларидан келиб чиқадиган, юксак маънавият ва маърифатга асосланадиган эстетик қадриятларни шаклланишига олиб келадиган маънавий меросимизни, миллий-маданий қадриятларимизни камол топтиришимизни талаб этади. Чунки халқимизнинг мустаҳкам эътиқоди ана шу қадриятлар негизда сайқалланиб, ўзининг сермаъно қиёфасини ривожлантириб боришга интилади. Бу “маънавий мерос қадимдан асрлар қаби маънавий бойликлар йиғиндиси бўлиб, уни халқимиз хамиша ўрганиб бойитганлар”.

Ҳар бир миллат тараққиётида ота-боболаримизнинг миллий-маданий қадриятлари бўлган анъана ва маросимлар, урф-одатлар доимо қадрланиб келишини истайди. Ижтимоий тараққиётнинг қонуни шундайки, “хар бир миллатнинг тили, урф-одатлари ўзлари учун жуда азиз одам ўз тилида эркин фикрлайди. Ота-бобосидан мерос урф-одатлар эса уларнинг муқаддас бойликлари, фахрлари, ор-номуси, аجدодларимиз, тарихий манбалардан бизгача етиб келган сиёсий, фалсафий, ҳукукий, миллий ва диний қадриятлар, ахлоқ-одоб меъёрлари, илм-фан ютуқлари, тарихий, бадиий ва санъат ёки таъбир жоиз бўлса, ўлмас хотираларидир. Шунинг учун ҳам ўзга бир миллатнинг тили ёки урф-одатларини камситиш ўша миллатни таҳкирлаш билан баробардир”. Мана шундай қиёфа собиқ шўролар даврида халқимизнинг хар бир фуқаросини ўзининг домига тортган

эди. Бу кулфат нафақат Ўзбекистонни, балки йирик империя бирлаштирган барча миллатларнинг тақдирига ўзликни унутиш тамғасини босишга интилганди. Бу ҳақда XX асрнинг бошида рус қўмондони Скоблевнинг “Миллатни йуқотиш учун уни қириб ташлаш эмас, унинг тили ва қадриятларидан жудо қилсанг бас, улар сенинг измингда бўлади”, деган фикрларини жамиятда амалга ошганлигини кўришимиз мумкин.

Жамиятимизда ёшларни ҳар томонлама камол топиши учун авваломбор, тарихан шаклланиб келган диний ва дунёвий билимларнинг асосини ташкил этувчи анъаналар, миллий қадриятлар, удум ва маросимларга алоҳида эътиборни қаратишимиз даркор. Бу эса ҳар бир ёш авлодни жамиятдаги объектив ва субъектив омилларга таянишини таказо этиб келади. Бу омиллар ҳамиша шуни талаб этадики, “ўз халқи миллий қадриятини бошқа миллат қадриятларига тескари қуймаган ҳолда ва аксинча, бошқа миллат маънавиятини чуқур хис килиш даражасига ўсиб чиқса ва ўзбек миллий қадриятини бемалол ва беминнат намойиш этиш имкониятига эга бўлса, миллий муносабатларда дўстона иқтисодий ва маънавий мулоқатдан ўзга ният бўлмаса, ана шундай турли миллатларнинг маънавиятини ифодаловчи умумбашарий қадриятлар ўсиб бораверади”.

Кадимги ва миллий урф-одатларимиз, қадриятларимиз халқ маънавиятининг улкан бир бўлаги ҳисобланади. Асрлар оша меърос бўлиб келаётган удумларимиздан бири чилла даври удумларидир. Маълумки “Чилла” лик сўзи тез-тез қулоққа чалиниб туради. “Чиллалик келин”, “Чилладан эсон-омон ўтиб олсак” деган жумлаларни кўп эшитганмиз.

ЧИЛЛА атамаси “чил” сўздан олинган бўлиб, форс-тожик тилида “қирқ” деган маънони билдиради. Чилла инсон ҳаётидаги хатарли, энг оғир ва энг маъсулиятли даврни англатувчи сўз ҳисобланиб, шундан 20 кун икки чилла, тўлиқ 40 кун эса катта чилла дейилади. Она ва унинг чақалоғи ҳаётининг туғруқдан, келин-куёв турмушининг никоҳдан, марҳумнинг вафотидан кейинги илк даврларига нисбатан ҳам чилла атамаси

кўланиллади. Шунингдек, бефарзанд аёлни чиллага солиб, 40 кун давомида ташқарига чиқармасдан бахши боққан даврга нисбатан ҳам бу сўз ишлатилади. Марҳум вафотидан сўнг 20 кун ўтгач йигирмаси, қирқ кун ўтгач эса (мархунинг ёшига, фарзандларининг ёшига қараб 25-37 кунлар ичида) худойи (қирқи) маросими ўтказилган.

Ўтмишдаги одатларга кўра, келин-куёв, фарзанд кўрган аёл ва чақалоқнинг чилласида уларнинг гўё “Ёмон кўз” (рух, алвасти, жин, ажина ва бошқалар) дан сақланиши тақозо қилинган.

Чиллалик келинчак учун фарзандсиз аёллар билан учрашиш хатарли ҳисобланиб, гўё туғмас аёлнинг қисмати келинчакка ўтиши мумкин деб тушунилган. Шунингдек, уйга бефарзанд аёл қадами тегса, келинчак бола кўрмайди деб ирим қилинган, бу удум “чилла тушди” деб аталади.

Оилада бола туғилишиданоқ чилла даврига катта эътибор берилади. Чақалоқ туғилгач, агар у ўғил бола бўлса, киндиги ўнг тиззасига ўлчаб кесилади, қиз бола бўлса, кўкракчасига ўлчаб кесилади. Бола чилласи чиққунча ҳар душанба ва пайшанба кунлари чўмилтириб турилади.

Душанба куни “Дурим сари эт олсин” дейилади. Пайшанба куни эса “Пансара эт олсин” деб чўмилтирилади. Чўмилтириш сувига туз ташланади. Чўмилтириш сувига туз, тилла буюмлар ташланади, чилла туз суви махсус тайёрланади. Кўхна қадимий девор, тандир тупроғидан солинган лойқа сувда чўмилтирилади. Тупроқни элаб, докага солиб, чақалоқ бўйинларига бутларининг ораси, бўйинларига сепилади. Боланинг бадани бичилиб қолмаслиг учун доғланмаган оқ ёғ билан иойлаб турилади. Чиллали, яъни тукқан аёлга кучли, витаминли овқатлар берилган. Тухум, товук шўрва, қўй гўшти шўрваси; ширинликлардан; асал, новвот, турли мева мурабболари истеъмол қилиш тавсия қилинган.

Чиллали-чақалоқ туғилган ҳонадонга бегона киши киритилмаган, ҳатто отаси ишдан келганда ҳам даб-дурустдан уйга киритилмаган, она-болани ёлғиз ташлаб чиқилмаган. Онасидан ташқари уйда яна бир кишининг бўлиши шарт ҳисобланган. Чиллали ҳонадон чироғи 40 кунгача

тунда ўчирилмаган. Бу билан гўёки арвоҳ, дев ва алвастилар келишидан улар орқали она-болага зиён етишидан ҳимоя қилинган. Мана шундай расм-русумларга риоя қилинмаса чилла яра тушиши мумкин экан. Дарҳақиқат айрим кишилардаги салбий хатти-ҳаракатлар ёки баъзи бир касалликларнинг тез-тез такрорланиб туришини кўрган кекса онахон ва отахонларимиз, *“чилласида теккан дардику”* дея бу ҳолатни ҳазил мутойибага олиб, шу характер ва касалик тарихини сўзлаб берганлар. Шу боис чиллалик келин-куёв ва она-болани бу даврда жуда ҳам эҳтиёт қилинган.

Катта чилла 40 кун ўтгач бола чўмилтирилиб, кўлига кўзмунчоқ тақилиб, кўни кўшниларга кўрсатилган, дастлаб бувисиникига ва бошқа қариндош уруғларникига меҳмонга олиб борилган. Шу муносабат билан ўтказилган маросим *“Чиллагузорон”* дейилган. Кексаларнинг айтишича 40 кунлик чилладан омон эсон чиққан болага атрофдаги таъсир этадиган нарсаларнинг кучи етмайдиган бўлар экан.

Даврлар ўтган сайин чилла ва у билан боғлиқ расм-русумларнинг аксарияти унутилди. Айримларигина республикамизнинг турли қишлоқ аҳолиси ўртасида сақланиб қолди.

Бундан ташқари халқимиз орасида қишнинг энг совуқ 40 кун, ёзнинг энг иссиқ 40кун хам чилла деб аталиб, ҳозир ёзнинг айна иссиқ чилла пайтидамиз. Бу икки чилла даврида инсонлар юмушларининг қанчалик муҳим бўлишига қарамай, энг аввало ўзлари ва оила аъзоларининг саломатлигини биринчи ўринга қўйиб, ўзларини эҳтиёт қилиб, чилладан эсон-омон чиқиб олишларини ўйлашлари лозим.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.”Moziydan sado” –ilmiy-amaliy,ma’naviy-ma’rifiy jurnal.2022-2023-yillar sonlari.
- 2.”Farg‘ona vodiysida muzey ishi va faoliyati” I.Yusupov, I.Karimov.

2022-yil, O'zbekiston Respublikasi .Madaniy meros agentligi.

3."Moziy soboqlari" – Alijon Azizov. Namangan- 2021-yil.

4."San'at" jurnali- 2013-yil.

5."Guliston" –ijtimoiy-siyosiy,ilmiy-badiiy,madaniy-ma'rifiy jurnal. 2021-2022-yi

